

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/plebiscyty-terytorialne/97828,Walka-o-granice-zachodnia.html>

Grupa powstańców śląskich

ARTYKUŁ

Walka o granicę zachodnią

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: MAREK GAŁĘZOWSKI 03.01.2023

Politycy polscy zgadzali się, że ziemie zaboru pruskiego – Wielkopolska i Pomorze – muszą zostać włączone do Polski, podobnie jak niektóre obszary, które nie należały wcześniej do Rzeczypospolitej, ale były zamieszkiwane w większości przez ludność polską. Chodziło o część Śląska, utraconego przez

Polskę w XIV w., i południowy obszar Prus Wschodnich.

W Wielkopolsce, tak jak w innych częściach kraju, powstał autonomiczny ośrodek polskiej władzy. W listopadzie 1918 r. ujawnił się istniejący od dwóch lat Centralny Komitet Obywatelski, z którego wyłoniono Komisariat Naczelnej Rady Ludowej (w jego kierownictwie znalazł się m.in. Wojciech Korfanty). Na początku grudnia 1918 r. powołano również Naczelną Radę Ludową; liczyła ona na korzystne dla Polaków ustalenie granicy zachodniej przez ententę na konferencji pokojowej.

**Tablica ufundowana przez IPN w
stulecie plebiscytu na Warmii,
Mazurach i Powiślu**

Jednak przejęcie władzy na ziemiach zaboru pruskiego bez walki okazało się niemożliwe. W odpowiedzi na owacyjne powitanie przybyłego do Poznania Ignacego Paderewskiego następnego dnia, 27 grudnia 1918 r., Niemcy zorganizowali manifestację, podczas której zrywano polskie i alianckie flagi, a także demolowano siedziby polskich organizacji i lokalnych władz. Po południu pod hotelem „Bazar”, w którym zamieszkał Paderewski, padły strzały; nie ustalono, czy oddali je Niemcy, czy Polacy. Walki natychmiast ogarnęły cały Poznań. Tak zaczęło się powstanie wielkopolskie. Polacy szybko usunęli oddziały niemieckie z miasta. W następnych dniach powstanie objęło całą Wielkopolskę. Zacięte boje toczyły się pod Rawiczem, Nakłem, Szubinem. Od stycznia 1919 r. wojskami poznańskimi dowodził gen. Józef Dowbor-Muśnicki, a władzami politycznymi kierował Wojciech Trąmpczyński. W drugiej połowie lutego 1919 r., na żądanie państw ententy, walkę przerwano.

**Przyjazd Ignacego Paderewskiego
do Poznania 26 grudnia 1918 r.**

Zielony stół

Los polskiej granicy zachodniej miał zostać rozstrzygnięty na konferencji pokojowej w Paryżu. Polskę reprezentowali Roman Dmowski i premier Paderewski. W porywającym przemówieniu Dmowski przedstawił polskie prawa do ziem zachodnich. Argumentował, że zamieszkuje je większość polska, a ich znaczenie strategiczne i gospodarcze jest gwarancją niezależności Polski od Niemiec. Przeciw tym postulatom wystąpiła Wielka Brytania, której premier George Lloyd zarzucił Polakom ambicje imperialne. Był to zaskakujący argument w ustach polityka reprezentującego państwo, które posiadało kolonie i dominia na prawie wszystkich kontynentach świata. 28 czerwca 1919 r. na mocy postanowień traktatu wersalskiego Polska otrzymała Wielkopolskę i Pomorze.

**Generał Józef Haller dokonuje
symbolicznego aktu przyłączenia
Pomorza do Polski na wybrzeżu
morskim w Pucku**

Gdańsk – zamieszkały w większości przez Niemców – uzyskał status wolnego miasta i został podporządkowany Lidze Narodów. Polsce przyznano pewne przywileje w tym mieście. Marynarka Wojenna RP mogła korzystać z portu, Gdańsk włączono do polskiej strefy celnej, uruchomiono tam również polską pocztę. O przyłączeniu Górnego Śląska oraz części Prus Wschodnich do Polski lub do Niemiec miały zdecydować plebiscyty. Polska została również zmuszona do podpisania tzw. małego traktatu wersalskiego, w którym zobowiązała się do przestrzegania praw mniejszości narodowych. W sytuacji konfliktowej mogły się one odwołać do arbitrażu Ligi Narodów. Mały traktat wersalski ograniczał w ten sposób suwerenność państwową, stwarzał bowiem możliwość ingerencji w wewnętrzne sprawy Polski pod pretekstem obrony praw mniejszości. Traktatu nie musiały podpisać Niemcy, mimo że mieszkało tam przeszło milion Polaków.

Głosuj za Polską, a będziesz wolny!

Kampania plebiscytowa na Warmii, Powiślu i Mazurach odbywała się w najtrudniejszym dla Polski momencie wojny z bolszewikami. Z tego powodu m.in. głosowanie 11 lipca 1920 r. zakończyło się klęską Polski, za którą opowiedziało się niewiele ponad 3 proc. głosujących. W rezultacie Polsce przyznano pięć wsi na Powiślu i trzy na Mazurach. Inna sytuacja panowała na Śląsku, gdzie podział narodowy pokrywał się w znacznej mierze ze społecznym, wyższy był również odsetek osób uświadomionych narodowo. Polacy nie pozwolili się tam terroryzować Niemcom i na prześladowania odpowiedzieli zbrojnie.

<http://Polska1918-89.pl>
© Imperial War Museum, Non Commercial Licence

r.

<http://Polska1918-89.ipn.gov.pl>

Odezwa wzywająca do obrony

Wielkopolski przed Niemcami

W sierpniu 1919 r. wybuchło pierwsze powstanie śląskie. Zakończyło się wprawdzie po kilku dniach porażką, ale przyspieszyło przybycie na Śląsk Międzysojuszniczej Komisji Rządzącej, wycofanie wojsk niemieckich i zastąpienie ich siłami ententy. Powstał polski Komisariat Plebiscytowy z Wojciechem Korfantym na czele. Zorganizował on szeroko zakrojoną akcję propagandową, która miała przekonać Ślązaków, by głosowali za Polską. Z powodu narastającej agresji ze strony Niemców 20 sierpnia 1920 r. wybuchło drugie powstanie śląskie. Walki przerwano 28 sierpnia. Efektem kolejnego zrywu Ślązaków było zlikwidowanie policji niemieckiej, którą zastąpiono Policją Plebiscytową. Składała się ona z przedstawicieli obu narodowości.

Plebiscyt odbył się 20 marca 1921 r. Przy niezwykle dużej frekwencji, która wyniosła 97,5 proc., 480 tys. osób głosowało za Polską, a 707 tys. (w tym jednak część, która nie mieszkała stale na obszarze plebiscytowym) opowiedziało się za Niemcami. Komisja plebiscytowa, na podstawie tych wyników, przyznała większość spornego obszaru Niemcom (w tym tereny najlepiej uprzemysłowione). W tej sytuacji Polacy przystąpili do walki – ogłosili strajk generalny, a następnie w nocy z 2 na 3 maja 1921 r. rozpoczęli trzecie powstanie śląskie, na którego czele stanął jako dyktator Korfanty.

Grupa powstańców śląskich

Wkrótce, m.in. dzięki wysadzeniu mostów na Odrze, powstańcy opanowali znaczną część obszaru plebiscytowego. Niemcy przystąpili jednak do kontrofensywy i na początku czerwca pokonali Polaków w zaciętej bitwie pod Górą Świętej Anny. Walki wówczas przerwano, a w październiku 1921 r. Rada Ambasadorów dokonała ostatecznego podziału Śląska. Polska otrzymała 29 proc. obszaru (z 46 proc. mieszkańców), na którym jednak znajdowała się większość zakładów przemysłowych – 53 z 67 kopalni węgla kamiennego, niemal wszystkie kopalnie rud żelaza, połowa hut żelaza i koksowni, wszystkie huty cynku i ołowiu.

**PLEBISCYT 1920 ROKU.
WALKA O POLSKOŚĆ
WARMII, MAZUR
I POWIŚLA**

Łączmy się!

Zjednoczenie – zwycięstwo.
Jedność zwycięstwa – oddzielność przegranej.
Dobrych zjednoczonych zwyciężył brzośnię niedługożyd.
Jednego po drugim. Wrogów naszych garnka zorganizowania
bije nasze masowe zorganizowanie. O tyle zwyciężymy, o ile
się polczyjemy.

Ludu Warmiński nie śpij!

Obudź się! Nieś się! Polak się! Siła po naszej stronie. Dlaczego
go jeszcze nie słyszysz?

**Nie widzisz jeszcze, że Bóg wskrzesił Polskę
a Niemców pokruszył?**

Obudź się! Wstawać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać!
Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać!
Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać! Wstać!

**Gdy będziemy przyłączeni do Polski, niech widzą
bracia nasi z Warszawy, Poznań i Krakowa, że
na Warmii lud nie spał, lecz pracował.**

Niech każda wieś, każde miasto, każdy stan, cały lud
polski na Warmii się zorganizuje.

Warmijscy organizujcie! Towarzystwa Ludowe dla wszyst-
kich bez różnicy, którzy chcą należeć do Polski. Organizujcie
osiedla! Towarzystwa rolnicze, rolników, rzemieślników, kupie-
ckich, rzemieślników, studentów, ogólnie, ogólnie, ogólnie!

Do wołanki i statutu należą się do Rady Ludowej
w Olsztynie – Ul. Dworkowa 1.

Niech żyje z kajdan wywołana Polska!

Wydanie Biuletynu Kół Ludowych w Olsztynie 1920 r.

Plansza z przygotowanej przez

IPN wystawy "Plebiscyt 1920
roku. Walka o Polskość Warmii,
Mazur i Powiśla"

Fragment podręcznika IPN *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918-1989* (2014).

Całość publikacji dostępna w portalu polska1918-89.pl
oraz w wersji drukowanej w księgarni internetowej ksiegarniaipn.pl

COFNIJ SIĘ